

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve
Diğerleri v. İsviçre Kararı

Hukuki Özet Türkçe Çevirisi

HUKUKİ ÖZET

Nisan 2024

Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ve Diğerleri v. İsviçre [GC] - 53600/20

Hüküm 9.4.2024 [GC]

Madde 8

Pozitif Yükümlülükler

Madde 8-1

Aile hayatına saygı

Özel hayata saygı

Davalı Devlet'in iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki pozitif yükümlülüğünü yerine getirmemesi: *8. Madde uygulanabilir; ihlal*

Madde 6

İdari işlemler

Hukuk davaları

Madde 6-1

Mahkemeye erişim

Medeni haklar ve yükümlülükler

Başvurucu derneğin, iç hukuk kapsamında telafi edici tedbirlerin etkili bir şekilde uygulanmasına ilişkin şikâyeti ile ilgili olarak mahkemeye etkili erişiminin olmaması: *6. madde uygulanabilir; ihlal*

Madde 34

Dava Ehliyeti (Locus Standi)

Mağdur

İklim değişikliği şikâyetlerine ilişkin olarak bireysel başvuru sahiplerinin mağdur statüsü ve başvuru sahiplerinin konumu (dava ehliyeti): *bireysel başvuru sahipleri bakımından kabul edilemez; başvuru sahiplerinin ehliyeti onandı*

Olaylar - Başvurucular, bir yandan İsviçre yasalarına göre, 2.000'den fazla yaşlı kadından (çoğunluğu 70 yaşın üzerindedir) oluşan üyeleri adına etkili iklim korumasını teşvik etmek ve uygulamak için kurulmuş bir dernektir, diğer yandan da sıcak hava dalgaları sırasında şiddetlenen ve yaşamlarını, yaşam koşullarını ve sağlıklarını önemli ölçüde etkileyen sağlık sorunlarından şikayet eden, hepsi dernek üyesi ve 80 yaşın üzerinde olan dört kadındır.

Başvurucuların, iklimin korunması alanında çeşitli başarısızlıklar olduğunu iddia eden ve iklim değişikliği alanında ilgili makamların yetkisi dahilindeki tedbirlerin uygulanmasının yanı sıra [Paris Anlaşması](#) tarafından belirlenen 2030 hedefine ulaşmak için alınacak tedbirler de dahil olmak üzere uygulanacak önlemlere ilişkin bir karar talep eden bir dizi makama yaptıkları talep reddedilmiştir. Başvurucuların Federal Yüksek Mahkeme'ye yaptıkları itiraz olumsuz sonuçlanmıştır.

Başvurucular, Sözleşme'nin 2. ve 8. maddelerine dayanarak, İsviçre makamlarının, bireysel başvurucuların ve başvuru derneğinin üyelerinin yaşamlarını, yaşam koşullarını ve sağlıklarını olumsuz yönde etkileyen iklim değişikliğini ve özellikle küresel ısınmanın etkisini azaltma konusundaki çeşitli başarısızlıklarından şikayet etmektedirler. Bu bağlamda, Devletin, uluslararası taahhütleri doğrultusunda, iklim değişikliğiyle mücadele hedeflerine ulaşmak için uygun mevzuatı yürürlüğe koymadığını, uygun ve yeterli tedbirleri almadığını iddia etmektedirler. Başvurucular ayrıca, Devletin iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadele etmek için gerekli önlemleri almamasına ilişkin olarak, 6 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda bir mahkemeye erişimlerinin olmamasından şikâyet etmektedirler.

26 Nisan 2022 tarihinde Mahkeme Dairesi, Büyük Daire lehine yargı yetkisinden feragat etmiştir.

Hukuk -

(1) *Ön sorunlar* -

(a) *İkinci başvuru* - Başvurucuların en yaşlısı, Mahkeme önündeki yargılama sırasında ölmüştür. Yasal varisi olan oğlu, onun yerine yargılamaya devam etme hakkına sahiptir.

(b) *Şikâyetin kapsamı* - Başvurucuların Daire önündeki yargılamada ek gözlemlerinde dile getirdikleri, yurtdışında üretilen ve evsel tüketim için mal ithalatı yoluyla İsviçre'ye atfedilen ve bu nedenle İsviçre'nin "gömülü emisyonlarının" bir parçasını oluşturan sera gazı (GHG) emisyonları konusundaki şikâyetleri, bu tür emisyonların Devletin Sözleşme kapsamındaki sorumluluğu üzerindeki gerçek etkilerinin incelenmesine hâle getirmeksizin davanın kapsamına girmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, ilgili İsviçre makamlarının raporlarında ve başka yerlerde, malların ithalatı ve tüketimi yoluyla İsviçre'ye atfedilebilecek sera gazı emisyonlarının İsviçre'nin toplam sera gazı ayak izinin önemli bir bölümünü oluşturduğunun kabul edildiğini kaydetmiştir. Bu nedenle, İsviçre'nin sera gazı emisyonlarının başvurucuların hakları üzerindeki etkilerine ilişkin sorumluluğunu "gömülü emisyonları" dikkate almadan tartışmak imkansız olmasa da zor olacaktır.

Sonuç: ilk itiraz reddedilmiştir (oybirliğiyle).

(c) *Yargı yetkisi* - Tüm başvurucular İsviçre'de ikamet etmektedir ve dolayısıyla İsviçre'nin ülkesel yargı yetkisi altındadır; bu da Sözleşme'nin 1. maddesi uyarınca, başvurucularla ilgili olarak Sözleşme tarafından korunan hak ve özgürlüklerin kendisine atfedilebilecek her türlü ihlali için İsviçre'nin cevap vermesi gerektiği anlamına gelmektedir. Başvurucuların "gömülü emisyonlara" ilişkin şikâyetleri ülke dışı bir boyut içerse de, bu durum İsviçre'nin başvurucular bakımından yargı yetkisine ilişkin bir sorunu değil, bu emisyonların başvurucuların Sözleşme hakları üzerindeki iddia edilen etkilerine ilişkin sorumluluğuna ilişkin bir sorunu gündeme getirmiştir. Bununla birlikte, sorumluluk konusu, gerektiğinde şikâyetin esasına ilişkin olarak incelenecek ayrı bir konudur.

Sonuç: ilk itiraz reddedilmiştir (oybirliğiyle).

(2) *2. ve 8. maddelerin ihlal edildiği iddiası -*

(a) *Ön hususlar -* Başlangıçta Mahkeme, iklim değişikliğinin günümüzün en acil sorunlarından biri olduğunu belirtmiştir. İklim değişikliğinin birincil nedeni Dünya atmosferindeki sera gazı birikiminden kaynaklanırken, çevre için ortaya çıkan sonuçlar ve çeşitli insan topluluklarının ve bireylerin yaşam koşulları üzerindeki olumsuz etkileri karmaşık ve çok yönlüdür. Bununla birlikte Mahkeme, iklim değişikliğinden kaynaklanan meselelerle ancak Sözleşme'nin 19. Maddesi uyarınca Yüksek Sözleşmeci Tarafların Sözleşme ve Protokollerine ilişkin taahhütlerine uyulmasını sağlama yetkisinin sınırları dahilinde ilgilenebilir. Bu bağlamda Mahkeme, iklim değişikliği ve olumsuz etkileriyle mücadele için tasarlanan tedbirlerin büyük ölçüde hem politika çerçevesi hem de çeşitli sektörel alanlarda yasama faaliyeti gerektirdiği gerçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Bu Mahkeme de dahil olmak üzere yargı müdahalesi, hükümetin yasama ve yürütme organları tarafından atılması gereken adımların yerini alamaz veya bunların yerine geçemez. Yerel mahkemelerin ve Mahkeme'nin görevi, yasal gerekliliklere uygunluğun gerekli yargısal denetimini sağlamaktır.

Aynı zamanda, geçmişte Devletlerin iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki yetersizlikleri, olumsuz sonuç risklerini ve insan haklarının kullanılmasına yönelik ortaya çıkan tehditleri - dünya çapındaki hükümetler tarafından zaten kabul edilen tehditler - ağırlaştırmıştır. Dolayısıyla mevcut durum, Mahkeme'nin insan haklarını uygulamakla görevli bir yargı organı olarak görmezden gelemeyeceği, bilimsel bilgilerle teyit edilen günümüzün zorlayıcı koşullarını içermektedir.

Mevcut dava, Büyük Daire'nin aynı bileşimi tarafından görülen *Duarte Agostinho ve Diğerleri / Portekiz ve Diğerleri* [BD] ve *Carême / Fransa* [BD] davaları ile birlikte, Mahkeme'nin önüne, bugüne kadarki çevre içtihadında ele alınanlardan farklı hukuki sorular içeren, benzeri görülmemiş meseleler getirmiştir. Mevcut içtihat, çevresel zararın ortaya çıktığı belirli kaynaklara ilişkin durumlarla ilgiliyken, iklim değişikliği bağlamında temel özellikler ve koşullar önemli ölçüde farklıdır. Temel farklılıkları sıraladıktan sonra Mahkeme, mevcut çevre içtihadının doğrudan iklim değişikliği bağlamına aktarılmasının ne yeterli ne de uygun olacağı sonucuna varmıştır. Bu doğrultuda Mahkeme, söz konusu içtihatla ortaya konan ilkelerden bir miktar ilham almakla birlikte, iklim değişikliği bağlamında ortaya çıkabilecek çeşitli Sözleşme meselelerine ilişkin olarak daha uygun ve özel bir yaklaşım geliştirmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda, iklim değişikliği ile mücadelenin gerekliliği ve kaçınılmazlığı ve geri döndürülemezliğine ilişkin ciddi riskler de dahil olmak üzere olumsuz etkilerinin ele alınmasının aciliyetine ilişkin mevcut ve sürekli gelişen bilimsel kanıtların yanı sıra, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ile insan haklarının (çeşitli yönlerinin) kullanılması arasındaki bağlantının bilimsel, siyasi ve yargısal olarak tanınması da dikkate alınmalıdır.

Mahkeme ayrıca, Sözleşme kapsamında Devletler için ortaya çıkan yasal yükümlülüklerin, belirli bir zamanda belirli bir Sözleşmeci Tarafın yargı yetkisine giren ve şu anda hayatta olan bireyleri kapsamakla birlikte, gelecek nesillerin iklim değişikliğiyle mücadelede mevcut başarısızlıkların ve ihmallerin sonuçlarının giderek daha ağır bir yükünü taşıyacaklarının ve aynı zamanda ilgili mevcut karar alma süreçlerine katılma olasılıklarının bulunmadığının açık olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla nesiller arası külfet paylaşımı bu bağlamda özel bir önem kazanmıştır. Taraf Devletler, [Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi](#) 'ne (BMİDÇS) bağlılıklarıyla, insanlığın şimdiki ve gelecek nesillerinin yararı için iklim sistemini koruma yükümlülüğünü üstlenmişlerdir.

(b) *İklim değişikliği vakalarına ilişkin genel hususlar -*

(i) *Nedensellik sorunları* - İklim değişikliğine ilişkin uyuşmazlıkların özgünlüğü, tek kaynaklı yerel çevre sorunlarıyla değil, daha karmaşık bir küresel sorunla ilgili olmalarından kaynaklanmaktadır. Devletlere karşı insan hakları temelli şikayetler bağlamında, nedensellik meseleleri birbirinden farklı açılardan ortaya çıkmakta ve mağdur statüsünün değerlendirilmesinin yanı sıra Devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülükleri ve sorumluluğunun maddi yönleri üzerinde de etkili olmaktadır. Bu bağlamda nedensellik sorununun dört farklı boyutu vardır ve bunlar aşağıdakilerle ilgilidir:

- sera gazı emisyonları - ve bunun sonucunda küresel atmosferde sera gazı birikimi ile iklim değişikliğinin çeşitli fenomenleri arasındaki bağlantı; bilimsel bilgi ve değerlendirme meselesi.

- İklim değişikliğinin sonuçlarının çeşitli olumsuz etkileri ile bu etkilerin günümüzde ve gelecekte insan haklarından yararlanma üzerindeki riskleri arasındaki bağlantı.

- Bireysel düzeyde, belirli kişileri veya kişi gruplarını etkilediği iddia edilen bir zarar veya zarar riski ile insan hakları temelli bir şikayetin yöneltildiği Devlet yetkililerinin eylemleri veya ihmalleri arasındaki bağlantı.

- Sera gazı emisyonlarının toplam miktarına ve etkilerine birden fazla aktörün katkıda bulunduğu göz önüne alındığında, bireyler veya gruplar tarafından belirli bir Devlete yöneltilen, iklim değişikliğinden kaynaklanan olumsuz etkilere ilişkin sorumluluğun atfedilebilirliği.

(ii) *İspat meseleleri* - İspat ölçütü 'makul şüphenin ötesinde' dir. Mahkeme bu konuda içtihadında yer alan ilkelere atıfta bulunmuştur. Devletin belirli iç hukuk kurallarına ve çevresel veya teknik standartlara uymadığı iddiası, başvuru haklarının Sözleşme kapsamında bir soruna yol açacak şekilde etkilendiği iddiasını temellendirmek için tek başına yeterli değildir. Bununla birlikte, Mahkeme, şikayet edilen durumun ilgili iç hukuku ihlal edip etmediğine önem vermiştir. Ayrıca, Mahkeme, bir bireyin haklarının etkilenip etkilenmediğini tespit ederken çevre kirliliğinin etkilerine ilişkin ilgili uluslararası standartları dikkate alması gerekebileceğini ve bireyler üzerindeki çevresel etkilere ve özellikle iklim değişikliğine ilişkin olarak ilgili uluslararası organlar tarafından yapılan çalışmalara ve raporlara dayandığını belirtmiştir. Bu bağlamda, [Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli](#) (IPCC) tarafından hazırlanan ve bölgesel ve küresel olarak iklim değişikliği, bunun etkileri ve gelecekteki riskleri ile uyum ve azaltma seçenekleri hakkında bilimsel rehberlik sağlayan raporların özel önemine işaret etmiştir.

Son olarak Mahkeme, davanın olgusal koşullarının belirlenmesinde yerel mahkemelerin ve diğer yetkili makamların bulgularına özel önem atfetmiştir; belirli bir davanın koşullarının bunu kaçınılmaz kıldığı durumlarda bu bulgulardan ayrılabilir.

(iii) *İklim değişikliğinin insan haklarından yararlanma üzerindeki etkileri* - Mahkeme, mevcut davada ortaya çıkan meselelere ilişkin değerlendirmesine, insan kaynaklı iklim değişikliğinin var olduğuna ve Sözleşme kapsamında güvence altına alınan insan haklarından yararlanmaya yönelik mevcut ve gelecekte ciddi bir tehdit oluşturduğuna dair yeterince güvenilir göstergeler bulunduğunu kabul ederek devam etmiştir. Devletlerin bunun farkında olduğunu ve etkili bir şekilde ele almak için önlemler alabileceğini, sıcaklık artışının sanayi öncesi seviyelerin 1,5°C üzerinde sınırlandırılması ve acilen harekete geçilmesi halinde ilgili risklerin daha düşük olacağını öngörüldüğünü ve mevcut küresel azaltım çabalarının ikinci hedefi karşılamak için yeterli olmadığını belirtmiştir.

(iv) *İklim değişikliği bağlamında nedensellik sorunu ve pozitif yükümlülükler* - Mahkeme, iklim değişikliği bağlamında nedensellik sorununun özgünlüğünün daha belirgin hale geldiğini gözlemlemiştir; bir ülkedeki Devlet yetkililerinin eylemleri veya ihmalleri ile orada

ortaya çıkan zarar veya zarar riski arasındaki nedensellik bağı, zarar verici yerel kirlilik kaynaklarına kıyasla zorunlu olarak daha zayıf ve dolaylıdır. Ayrıca, insan hakları perspektifinden bakıldığında, iklim değişikliği bağlamında ilgili Devlet görevlerinin özü, bireyler için zarar risklerinin azaltılmasıyla ilgilidir. Buna karşılık, bu görevlerin yerine getirilmesindeki başarısızlıklar, söz konusu risklere bireysel olarak maruz kalma durumları bir dizi koşula bağlı olarak tür, şiddet ve yakınlık açısından farklılık gösterse de, ilgili risklerin ağırlaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, bu bağlamda, bireysel mağdur statüsü veya Devlet yükümlülüklerinin spesifik içeriği, katı bir *conditio sine qua non* (olmazsa olmaz) şartı temelinde belirlenemez.

(v) *Devlet sorumluluğunun boyutu meselesi* - İklim değişikliği şüphesiz Devletler topluluğu tarafından küresel düzeyde ele alınması gereken küresel bir olgu olmakla birlikte, BMİDÇS kapsamında oluşturulan küresel iklim rejimi, diğer uluslararası belgelerle de teyit edildiği üzere, Devletlerin ortak fakat farklılaştırılmış sorumlulukları ve kendi kabiliyetleri ilkesine dayanmaktadır. Sonuç olarak, her Devletin iklim değişikliğiyle mücadele için önlemler alma konusunda kendi payına düşen sorumlulukları vardı ve bu önlemlerin alınması, başka herhangi bir Devletin belirli bir eyleminden (veya ihmalden) ziyade Devletin kendi kabiliyetleri tarafından belirleniyordu).

Buna ek olarak - "okyanustaki damla" argümanı (yani, Devletlerin tek başlarına küresel iklim değişikliğini etkileme kapasitesi) ile ilgili olarak, mevcut sınıma, yetkililerin başarısızlığı veya ihmali "olmasaydı" zararın meydana gelmeyeceğinin gösterilmesini gerektirmemiştir. Daha ziyade, önemli olan ve Devletin sorumluluğunu devreye sokmak için yeterli olan, yerel makamların almadığı makul tedbirlerin sonucu değiştirme veya zararı hafifletme konusunda gerçek bir ihtimale sahip olabileceğiydi. İklim değişikliği bağlamında, bu ilke, Devletlerin iklim değişikliğinin nedenlerini öngörmek, önlemek veya en aza indirmek ve olumsuz etkilerini hafifletmek için tedbirler alması gerektiğini belirten BMİDÇS Madde 3 § 3 ışığında da anlaşılmalıdır.

(c) *Kabul edilebilirlik* - Mahkeme, mağdur statüsüne ilişkin genel ilkeleri ayrı ayrı ele almıştır. Bununla birlikte, mağdur statüsü ile ilgili Sözleşme hükümlerinin uygulanabilirliği arasındaki yakın bağlantıyı göz önünde bulundurarak, mağdur statüsü/dava ehliyeti konusunu 2. ve 8. maddelerin uygulanabilirliğine ilişkin değerlendirmesine eklemiştir.

(i) *İklim değişikliği bağlamında mağdur statüsüne/dava ehliyetine ilişkin genel ilkeler* -

(a) *Bireylerin mağdur statüsü* - İklim değişikliğinin, özellikle daha savunmasız bazı gruplar arasında hastalık ve ölüm oranlarında artışa katkıda bulunduğunu, bu tür etkileri fiilen yarattığını ve Devletler tarafından kararlı bir şekilde harekete geçilmemesi halinde, geri dönülemez ve felaket boyutuna ulaşma riski taşıdığını gösteren güçlü bilimsel kanıtlar mevcuttur. Aynı zamanda, insan kaynaklı iklim değişikliğinin nedenleri üzerinde kontrol sahibi olan Devletler, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini kabul etmiş ve ortak fakat farklılaştırılmış sorumlulukları ve kendi kapasiteleri doğrultusunda gerekli azaltım tedbirlerini (sera gazı emisyonlarını azaltmak için) ve uyum tedbirlerini (iklim değişikliğine uyum sağlamak ve etkilerini azaltmak için) almayı taahhüt etmişlerdir. Bu hususlar, Devlet eylemleri veya ihmalleri (iklim değişikliğine neden olmak veya iklim değişikliğini ele almakta başarısız olmak) ile bireyleri etkileyen zarar arasında hukuken makul bir nedensellik ilişkisinin var olabileceğine işaret etmektedir.

Mevcut davada Mahkeme için soru, iklim değişikliği bağlamında Devlet eylemleri ve/veya ihmalleri ile bağlantılı olan ve bireylerin Sözleşme haklarını (Madde 2 kapsamındaki yaşam hakkı ve/veya Madde 8 kapsamındaki özel ve aile hayatına saygı hakkı gibi) etkileyen zarar iddialarının, *actio popularis* 'in (halk davasının) Sözleşme sisteminden dışlanmasının altını oymadan ve Mahkeme'nin tanımı gereği müdahaleci olmaktan ziyade düzenleyici olan yargı işlevinin doğasını göz ardı etmeden nasıl ve ne ölçüde incelenebileceğiydi.

Mahkeme'nin mağdur statüsüne ilişkin içtihadı, itiraz edilen eylem veya ihmalin başvuru üzerinde doğrudan bir etkisinin veya bu yönde gerçek bir riskin varlığına dayanmaktadır. Ancak, iklim değişikliği bağlamında, herkes bir şekilde ve bir dereceye kadar iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden doğrudan etkilenebilir veya doğrudan etkilenme riski altında olabilir, dolayısıyla potansiyel olarak çok sayıda kişi bu temelde Sözleşme kapsamında mağdur statüsü talep edebilir. Bu bağlamda, iklim değişikliğiyle mücadele etmek için Devletin eylemde bulunmaması veya yetersiz eylemde bulunması genel etkiye sahip bir durumu gerektirse de, Mahkeme, mağdur statüsünün, itiraz edilen durumun sona erdirildiğini görmekte "meşru bir kişisel çıkarı" olan bir "halk sınıfı" tarafından talep edilebileceği "potansiyel" mağdurlara ilişkin içtihadın bu bağlamda uygulanabileceğini düşünmemiştir; bu neredeyse herkesi kapsayabilir ve bu nedenle sınırlayıcı bir kriter olarak çalışmaz.

Bu nedenle, iklim değişikliğinin kendine has özellikleri, Sözleşme kapsamında actio popularis'in dışarıda tutulması ve aynı zamanda Sözleşme haklarının etkili bir şekilde korunmasının sağlanması ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, Devletin iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki iddia edilen başarısızlıklarından kaynaklanan zarar veya zarar riski ile ilgili şikayetler bağlamında, başvuru sahiplerinin söz konusu başarısızlıklardan kişisel ve doğrudan etkilendiklerini göstermeleri gerekmektedir. Bu durum, eşğin özellikle yüksek olduğu iki temel kritere bağlıdır:

- Birincisi, başvuru sahibinin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine yüksek yoğunlukta maruz kalması, yani hükümetin eyleminin veya eylemsizliğinin başvuru sahibini etkileyen olumsuz sonuçlarının (riskinin) seviyesi ve ciddiyetinin önemli olması; ve
- İkinci olarak, zararı azaltacak makul tedbirlerin yokluğu veya yetersizliği nedeniyle, başvuru sahibinin bireysel olarak korunmasını sağlamaya yönelik acil bir ihtiyaç olmalıdır.

(β) *Derneklerin konumu* - Mahkeme, *Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya* davasında, çevreyle ilgili konularda, etkilenen veya ilgili bireylerin hak ve menfaatlerini savunmak için dernekler gibi kolektif oluşumlara başvurmanın önemine ilişkin gözlemlerinin, uluslararası belgelerde ve özellikle [Aarhus Sözleşmesi](#)'nde yansıtıldığını hatırlatmıştır. Bu Sözleşme, sivil toplum kuruluşlarının çevrenin korunması bağlamında oynadıkları rolün önemini vurgulamaktaydı ve AB de bu Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin bir dizi yasal belge geliştirmişti.

Aarhus Sözleşmesi kapsamına girmeyen iklim değişikliği davaları bağlamında derneklerin konumu hala gelişmekte olan bir konu olsa da, Mahkeme'nin elindeki materyalden, çoğu üye Devlette çevre derneklerinin iklim değişikliği davası açmasının en azından teorik olarak mümkün olabileceği ve bazı Devletlerde bu tür bir konum için kriterlerin ya iç mevzuatta ya da yerel mahkemelerin içtihatlarında zaten belirlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

İklim değişikliği ile ilgili özel hususlar, insanlığın ortak kaygısı olma özelliği ve bu bağlamda nesiller arası külfet paylaşımının teşvik edilmesi gerekliliği, iklim değişikliği davalarında derneklerin Mahkeme nezdindeki konumunun tanınması lehine ağır basmaktadır. Bu özel bağlamda, iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından etkilenenlerin ve etkilenme riski taşıyanların insan haklarının korunmasını sağlamak amacıyla, her bir bireyin kendi adına açtığı davalara dayanmak yerine, dernekler tarafından yasal yollara başvurulmasına izin verilmesi önemlidir.

Bir derneğin bireyler adına hareket etme ve Sözleşmeciler bir Devletin iklim değişikliğinin insan yaşamı ve sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinden korunmak için yeterli önlemleri almadığı iddiasıyla başvuruda bulunma hakkına sahip olması için Mahkeme üç kriterin yerine getirilmesi gerektiğine karar vermiştir:

- Birincisi, ilgili yargı alanında yasal olarak kurulmuş olması ya da orada faaliyet gösterme yetkisine sahip olması gerekmektedir;

- ikinci olarak, üyelerinin veya ilgili yargı alanındaki diğer etkilenen bireylerin insan haklarının savunulmasında, bu hakların iklim değişikliğinden kaynaklanan tehditlere karşı korunmasına yönelik kolektif eylemle sınırlı olsun veya olmasın, yasal hedeflerine uygun olarak özel bir amaç güttüğünü göstermelidir;

- Üçüncü olarak, Sözleşme kapsamında korunduğu üzere, iklim değişikliğinin yaşamları, sağlıkları veya refahları üzerindeki belirli tehditlerine veya olumsuz etkilerine maruz kalan üyeleri veya yargı yetkisi dahilindeki diğer etkilenen bireyler adına hareket etmek için gerçekten yetkin ve temsilci olarak kabul edilebileceğini göstermesi gerekiyordu.

Bu bağlamda Mahkeme, derneğin hangi amaçla kurulduğu, kar amacı gütmeyen bir dernek olması, ilgili yargı alanındaki faaliyetlerinin niteliği ve kapsamı, üyeliği ve temsil gücü, yönetim ilkeleri ve şeffaflığı ve bir davanın özel koşullarında bu tür bir statünün verilmesinin adaletin düzgün bir şekilde idaresinin yararına olup olmadığı gibi faktörleri göz önünde bulunduracaktır. Bir derneğin üyeleri veya ilgili yargı alanındaki diğer etkilenen bireyler adına hareket etmesi, adına dava açılan kişilerin kendilerinin iklim değişikliği bağlamında bireyler için mağdur statüsü gerekliliklerini karşılamaları gibi ayrı bir zorunluluğa tabi değildir. Mahkeme ayrıca, adaletin düzgün bir şekilde yerine getirilmesi adına, bireysel üyelerinin veya etkilenen diğer bireylerin aynı veya ilgili ulusal yargılamalarda mahkemeye erişim imkanına sahip olup olmadıklarını ve ne ölçüde sahip olduklarını değerlendirebilir.

(ii) *Bu ilkelerin mevcut davaya uygulanması* -

(a) *8. Maddenin Uygulanabilirliği* - 8. Madde, bireylerin iklim değişikliğinin yaşamları, sağlıkları, refahları ve yaşam kaliteleri üzerindeki ciddi olumsuz etkilerine karşı Devlet yetkilileri tarafından etkili bir şekilde korunma hakkını kapsamaktadır. Mevcut davada, bireylerin mağdur statüsü veya derneklerin durumu ile ilgili olarak belirlenen kriterler, 8. Maddedeki hakların söz konusu olup olmadığının ve bu hükmün uygulanıp uygulanmayacağına belirlenmesinde belirleyici olmuştur; bu hususlar, belirli bir davanın gerçeklerine ve mevcut kanıtlara dayalı olarak incelenmelidir.

- *Başvurucu dernek* - Mahkeme, mevcut davanın koşullarında ve ilgili tüm faktörleri göz önünde bulundurarak, başvurucu derneğin ilgili kriterleri yerine getirdiğine ve dolayısıyla davada üyeleri adına hareket etmek için gerekli yasal statüye sahip olduğuna ve 8. maddenin şikâyetine uygulanabilir olduğuna karar vermiştir.

- *Bireysel başvurucuların davası* - Bireysel başvurucuların şikâyetlerinin niteliği ve kapsamı ile başvurucular tarafından sunulan materyaller ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin zaman içindeki olasılık ve/veya ihtimal derecesi, her bir başvurucunun yaşamı, sağlığı veya refahı üzerindeki spesifik etkisi, zararlı etkilerin büyüklüğü ve süresi, riskin kapsamı (yerel veya genel) ve başvurucuların savunmasızlığının niteliği gibi koşulları dikkatli bir şekilde değerlendiren Mahkeme, dört bireysel başvurucunun 34. madde kapsamındaki mağdur statüsü kriterlerini karşılamadığına karar vermiştir.

Bilhassa, başvurucular iklim değişikliğinin etkilerine karşı özellikle hassas bir gruba mensup olsalar da, mevcut materyallerden, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine maruz kaldıkları veya gelecekte ilgili herhangi bir noktada maruz kalma riski altında oldukları, bireysel korunmalarını sağlamak için acil bir ihtiyaç doğuracak derecede açık değildir. Ayrıca, sıcak hava dalgalarına bağlı olarak ağırlaşması muhtemel olan ve İsviçre'de mevcut uyum tedbirleri veya bu ülkeyi etkileyen sıcak hava dalgalarının kapsamı göz önüne alındığında makul kişisel uyum tedbirleri yoluyla hafifletilemeyecek herhangi bir kritik tıbbi durumdan muzdarip oldukları da söylenemez. Gelecekteki riskle ilgili olarak mağdur statüsü Mahkeme tarafından sadece istisnai olarak kabul edilmiştir. Başvurucular ayrıca, gelecekteki riskle ilgili olarak mağdur statüsü için istisnai koşullar oluşturduğunu gösterememişlerdir. Son olarak, beşinci başvurucu, astımı ile Mahkeme önündeki şikâyetleri arasında bir ilişki kuramamıştır.

Sonuç: başvuru dernekle ilgili olarak ilk itiraz reddedilmiştir (dava ehliyeti) (bire karşı on altı oyla); bireysel başvurularla ilgili olarak ilk itiraz kabul edilmiştir (mağdur statüsü), kabul edilemez (oybirliğiyle); 8. madde uygulanabilir; kabul edilebilir (bire karşı on altı oyla).

(β) 2. maddenin uygulanabilirliği - Mahkeme, başvuru derneğin şikâyetine 8. maddenin uygulandığı sonucuna vararak, davayı 2. madde açısından incelememeye karar vermiştir. Bununla birlikte, bu madde kapsamında geliştirilen ve büyük ölçüde 8. madde kapsamındakilere benzeyen ve birlikte değerlendirildiğinde, her iki hüküm kapsamında iklim değişikliği bağlamında uygulanacak genel yaklaşımın tanımlanması için faydalı bir temel sağlayan ilkeleri dikkate almıştır.

(d) *Esaslar* -

(i) *Devletlerin iklim değişikliği bağlamındaki pozitif yükümlülükleri* -

(a) *Devletlerin takdir yetkisi* - Devletler bu alanda belirli bir takdir yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, bir yandan Devletin iklim değişikliği ve olumsuz etkileriyle mücadele etme gerekliliğine olan bağlılığı ve bu bağlamda gerekli amaç ve hedeflerin belirlenmesi, diğer yandan da bu hedeflere ulaşmak için tasarlanan araçların seçimi ile ilgili olarak yetkinin kapsamı arasında bir ayrım yapılmalıdır. İlk hususla ilgili olarak, tehdidin niteliği ve ciddiyeti ve Sözleşmeci Tarafların karbon nötrlüğüne ulaşmaya yönelik kabul edilmiş taahhütlerine uygun olarak genel sera gazı azaltım hedefleri yoluyla etkili iklim korumasının kapsayıcı hedefinin sağlanmasında yer alan risklere ilişkin genel fikir birliği, Devletler için daha düşük bir takdir yetkisini gerektirmiştir. İkinci hususla ilgili olarak, yani öncelikler ve kaynaklar ışığında uluslararası çapta hedef ve taahhütleri karşılamak için benimsenen operasyonel seçimler ve politikalar da dahil olmak üzere araçların seçimi konusunda, Devletlere geniş bir takdir yetkisi tanınmalıdır.

(β) *Devletlerin pozitif yükümlülüğünün içeriği* - Sözleşmeye taraf bir Devletin birincil görevi, iklim değişikliğinin mevcut ve potansiyel olarak gelecekteki geri döndürülemez etkilerini azaltabilecek düzenlemeleri ve tedbirleri kabul etmek ve pratikte uygulamaktır. Bu yükümlülük, iklim değişikliği ile Sözleşme haklarından yararlanma arasındaki nedensel ilişkiden ve insan haklarının korunmasına yönelik bir araç olarak Sözleşme'nin hedef ve amacının, hükümlerinin pratik ve etkili hakları güvence altına alacak şekilde yorumlanmasını ve uygulanmasını gerektirdiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Mahkeme, yalnızca Sözleşme ve Protokollerinin hükümlerini yorumlama yetkisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Bununla birlikte, üye Devletler tarafından üstlenilen uluslararası taahhütler doğrultusunda, özellikle BMİDÇS kapsamında Paris iklim anlaşması ve özellikle IPCC tarafından sağlanan ikna edici bilimsel tavsiyeler ışığında, Devletlerin Dünya atmosferindeki sera gazı yoğunluğunda bir artışı ve küresel ortalama sıcaklıkta 8. Madde kapsamındaki insan hakları üzerinde ciddi ve geri döndürülemez olumsuz etkiler yaratabilecek seviyelerin ötesinde bir artışı önlemeyi amaçlayan gerekli düzenlemeleri ve önlemleri uygulamaya koymaları gerektiğini kaydetmiştir. Bu haklara etkili bir şekilde saygı gösterilmesi, Devletlerin, prensip olarak önümüzdeki otuz yıl içinde net nötrliğe ulaşma amacıyla, sera gazı emisyon seviyelerini azaltmaya yönelik tedbirler almalarını gerektirmektedir.

Mahkeme, bir Devletin takdir yetkisi içerisinde kalıp kalmadığını değerlendirirken, ister yasama, ister yürütme veya yargı düzeyinde olsun, yetkili ulusal makamların aşağıdaki hususlara gereken önemi verip vermediğini incelemelidir:

- Ulusal ve/veya küresel iklim değişikliğini azaltma taahhütlerine yönelik genel hedef doğrultusunda, karbon nötrlüğüne ulaşmak için bir hedef zaman çizelgesi ve aynı zaman dilimi için kalan genel karbon bütçesini veya gelecekteki sera gazı emisyonlarının ölçülmesine yönelik eşdeğer başka bir yöntemi belirleyen genel tedbirleri kabul etmek;

- Ulusal politikalarda taahhüt edilen ilgili zaman dilimleri içerisinde genel ulusal sera gazı azaltım hedeflerini prensipte karşılayabileceği düşünülen ara sera gazı emisyon azaltım hedeflerini ve yollarını (sektör veya diğer ilgili metodolojilere göre) ortaya koymak;
- ilgili sera gazı azaltım hedeflerine usulüne uygun olarak uyup uymadıklarını veya uyma sürecinde olup olmadıklarını gösteren kanıtlar sunmak;
- ilgili sera gazı azaltım hedeflerini gerekli özeni göstererek ve mevcut en iyi kanıtlara dayanarak güncel tutmak; ve
- ilgili mevzuat ve tedbirleri tasarlarken ve uygularken zamanında ve uygun ve tutarlı bir şekilde hareket etmek.

Bu bağlamda Mahkeme, tek başına belirli bir konudaki eksikliğin, Devletin ilgili takdir yetkisini aştığı anlamına gelmeyeceğine işaret etmiştir.

Ayrıca, bu bağlamda bireylerin haklarının etkili bir şekilde korunması, azaltım tedbirlerinin, ilgili özel koruma ihtiyaçları dikkate alınarak, iklim değişikliğinin en ağır veya yakın sonuçlarını hafifletmeyi amaçlayan uyum tedbirleri ile desteklenmesini gerektirmektedir.

Ayrıca, usuli güvencelerin mevcudiyeti, davalı Devletin takdir yetkisi içinde kalıp kalmadığının belirlenmesinde özellikle önemlidir. Çevre davalarında benimsenen yaklaşımdan hareketle ve iklim değişikliğiyle ilgili konuların kendine has özelliklerine ve karmaşıklığına dikkat çekerek, iklim değişikliği bağlamında Devletin karar alma sürecine ilişkin olarak aşağıdaki usuli güvence türleri dikkate alınmalıdır:

- İklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik ilgili düzenlemelerin ve tedbirlerin belirlenmesi ve uygulanması açısından önem taşıyan kamu makamlarının elindeki bilgiler, kamunun ve özellikle de söz konusu düzenlemelerden ve tedbirlerden veya bunların yokluğundan etkilenebilecek kişilerin erişimine açık olmalıdır. Halkın, maruz kaldıkları riskleri değerlendirmelerine imkan verecek şekilde, ilgili çalışmaların sonuçlarına erişebilmelerini sağlayacak usuli güvenceler mevcut olmalıdır.
- Halkın görüşlerinin ve özellikle de ilgili düzenlemeler ve tedbirlerden veya bunların yokluğundan etkilenen veya etkilenme riski bulunan kişilerin menfaatlerinin karar alma sürecinde dikkate alınmasını sağlayacak usuller mevcut olmalıdır.

(ii) *Yukarıdaki ilkelerin mevcut davaya uygulanması* - Mahkeme, İsviçre makamlarının ilgili ulusal düzenleyici çerçeveyi yürürlüğe koyma sürecinde, karbon bütçesi yoluyla veya başka bir şekilde ulusal sera gazı emisyon sınırlamalarını belirlememeleri de dahil olmak üzere, bazı kritik eksiklikler olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, ilgili makamlar tarafından da kabul edildiği üzere, Devlet geçmişte sera gazı emisyon azaltım hedeflerini tutturmakta başarısız olmuştur. Yetkililer, ilgili yasal ve idari çerçevenin tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanması konusunda zamanında ve uygun ve tutarlı bir şekilde hareket etmemişlerdir. Buna göre, davalı Devlet takdir yetkisini aşmış ve mevcut bağlamda/iklim değişikliği bağlamında 8. Madde kapsamındaki pozitif yükümlülüklerine uymamıştır.

Sonuç: ihlal (bire karşı on altı oy).

(3) *Madde 6 § 1 -*

(a) *Kabul edilebilirlik: uygulanabilirlik ve mağdur statüsü* - Mahkeme, 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliğine ilişkin değerlendirmesine mağdur statüsü/dava ehliyeti konusunu da eklemiştir. Başlangıçta, söz konusu hükmün uygulanabilirliğine ilişkin genel ilkelerin mevcut iklim değişikliği bağlamında geçerli olmakla birlikte, bunların uygulanmasında iklim değişikliği davalarının özelliklerinin dikkate alınması gerekebileceğini kaydetmiştir.

Mahkeme, 6 § 1 maddesinin, başvuru derneğinin mevcut yasalar kapsamında azaltım tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanmasına ilişkin şikâyetine uygulandığını tespit etmiştir. Özellikle, medeni bir hak (Anayasa'nın 10. maddesi kapsamındaki yaşam hakkı ve fiziksel bütünlük hakkı) konusunda gerçek ve ciddi bir ihtilaf söz konusudur ve yargılamanın sonucu başvuru dernek için "doğrudan belirleyici" olmuştur. Mahkeme, 8. madde kapsamındaki bulgularına atıfta bulunarak, başvuru derneğinin 6 § 1 maddesi kapsamında da mağdur statüsüne sahip olduğuna karar vermiştir. Bu bağlamda, derneklerin çevre koruma alanındaki belirli davaları savunmadaki önemli rolünü ve iklim değişikliği bağlamında kolektif eylemin özel önemini yinelemiştir. Ancak, 8. madde kapsamında yapılan değerlendirmedekine benzer nedenlerle, bireysel başvurucuların bu statüye sahip olmadıklarını tespit etmiştir.

Sonuç: başvuru dernek bakımından kabul edilebilir (bire karşı on altı oyla): ilk itiraz reddedilmiştir (mağdur statüsü) ve 6 § 1 maddesi uygulanabilir; bireysel başvurucular bakımından kabul edilemez (*incompatible ratione materiae -konu yönünden bağdaşmazlık-*) (bire karşı on altı oyla).

(b) *Esaslar* – Başvuru derneğinin davasının, şikâyetlerinin esası değerlendirilmeden reddedilmesi, mahkemeye erişim hakkının sınırlandırılması anlamına gelmiştir. Söz konusu sınırlamanın izlediği meşru amaca ilişkin olarak, yerel mahkemelerin kararları, bireysel koruma konusunu ilgili demokratik süreçlerden ve mevzuata yönelik genel itirazlardan ayırmayı ve böylece *actio popularis* şikâyetlerini önlemeyi amaçladığı ölçüde, Mahkeme daha önce yasama ve yargı arasındaki güçler ayrılığının korunmasının mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamalar bakımından meşru bir amaç olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca, 6 § 1 maddesi, ulusal mevzuatın durumuna ilişkin itirazlar veya *actio popularis* şikâyetleri için mahkemeye erişim sağlanmasını gerektirmemektedir.

Mahkeme, yerel mahkemelerin davayla ciddi bir şekilde ya da hiç ilgilenmediğine karar vermiştir. Şikâyetlerin esasını incelemeyi neden gereksiz bulduklarına dair ikna edici gerekçeler sunmamışlardır. İklim değişikliğine ilişkin zorlayıcı bilimsel kanıtlar ve bu değişikliğin insan haklarının çeşitli yönleri üzerindeki mevcut ve gelecekteki kaçınılmaz etkilerine ilişkin aciliyet hakkında yeterli bir inceleme yapmamışlardır. Ayrıca, yerel mahkemelerin bireysel başvurucuların şikâyetlerine ilişkin tutumundan bağımsız olarak ayrı bir değerlendirme yapılmasını gerektiren başvuru derneğinin statüsü meselesini de ele almamışlardır.

Başvuru dernek veya bireysel başvurucular/dernek üyeleri için başka hiçbir yasal yol veya güvence bulunmadığından, Mahkeme, başvuru derneğinin mahkemeye erişim hakkının, hakkın özüne zarar verecek şekilde ve ölçüde kısıtlandığını tespit etmiştir.

Son olarak Mahkeme, yerel mahkemelerin iklim değişikliği davalarında oynadığı kilit rolün, bazı Avrupa Konseyi üye devletlerinde bugüne kadar benimsenen içtihatlarla da yansıdığını vurgulayarak, bu alanda adalete erişimin önemini altını çizmiştir. Ayrıca, ortak sorumluluk ve ikincillik ilkeleri göz önüne alındığında, Sözleşme yükümlülüklerine uyulmasını sağlamak öncelikle mahkemeler de dahil olmak üzere ulusal makamlara düşmektedir.

Sonuç: ihlal (oybirliğiyle).

Son olarak, Mahkeme, oybirliğiyle, başvuru derneğinin 13. madde kapsamındaki şikâyetini ayrıca incelemeye gerek olmadığına karar vermiştir.

Madde 41: Zarara ilişkin talep yok.

Madde 46: Mevcut davada yer alan konuların karmaşıklığını ve niteliğini göz önünde bulunduran Mahkeme, mevcut karara etkili bir şekilde uymak için uygulanması gereken önlemler konusunda detaycı veya emredici olamayacağına karar vermiştir. Bu alanda Devlete tanınan takdir yetkisinin farklılığını göz önünde bulunduran Mahkeme, davalı

Devlet'in, Bakanlar Komitesi'nin yardımıyla, alınması gereken özel tedbirleri değerlendirme konusunda daha iyi bir konumda olduğunu düşünmüştür. Dolayısıyla, bu kararda açıklandığı üzere, ulusal makamların Sözleşme gerekliliklerine uymasını sağlamayı amaçlayan tedbirlerin alınmasını, davalı Devlet tarafından sağlanan bilgiler temelinde denetlemek, Bakanlar Komitesi'nin görevidir.

(Bkz. ayrıca *Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri / İspanya*, 62543/00, 27 Nisan 2004, Hukuki Özet; *Duarte Agostinho ve Diğerleri / Portekiz ve Diğerleri* [GC] (dec) 39371/20, 9 Nisan 2024, [Hukuki Özet](#); *Carême / Fransa* [GC] (dec) 7189/21, 9 Nisan 2024, [Hukuki Özet](#); [12 Aralık 2015 tarihli Paris Anlaşması, Birleşmiş Milletler, Antlaşma Serisi, vol. 3156](#); [1992 tarihli Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, A/RES/48/189](#); [Bilgiye Erişim, Karar Alma Sürecine Halkın Katılımı ve Çevresel Konularda Adalete Erişim Hakkında Aarhus Sözleşmesi](#))

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanan bu özet Mahkeme'yi bağlamamaktadır.

İngilizce veya Fransızca hukuki özetlere ulaşmak için [buraya](#) tıklayınız.
Diğer dillere resmi olmayan çeviriler için [buraya](#) tıklayınız.